

Historie kostela sv. Mikuláše a farnosti Šitbořice

Naše farnost patří mezi velmi staré – první zmínka je z roku 1255, kdy se zde připomíná kostel s farou. Kostel byl považován za nejstarší budovu v celé oblasti dnešního Kloboucka. Fara patřila rajhradskému klášteru pod patronát mateřského kláštera v Břevnově u Prahy. Po ničivém vpádu Tatarů na Moravu roku 1241 byl zpustošený rajhradský klášter opraven a biskupem Brunonem posvěcen. Ochranné a patronátní právo nad klášterem bylo roku 1248 dáno králem Václavem I biskupovi Brunovi, který 6. listopadu 1255 propůjčil břevnovskému opatovi právo obsazovat fary v Rajhradě, Domašově, Sebranicích, Ostrovačicích a Šitbořicích (Sdeboric). Břevnovský opat Martin se v roce 1255 písemně dovolával ve své rozeprá s biskupem olomouckým desátků ze zdejší fary. Protože opat nechtěl o tom vést spor s biskupem, požádal ho, aby o tom nechal rozhodnout hodnověrné muže. Biskup proto ustanovil mistra Markvarta, scholastika pražského a bratra Gottfrieda z domu německého řádu, kteří po bedlivém uvážení naznali, že opat od založení rajhradského kláštera skutečně bral desátky ze všech osad k němu patřících, jako i právo ustanovovat a sesazovat tam faráře a opat měl kostelu olomouckému platit 29 hřiven. Kdyby však rajhradský klášter některou ves prodal nebo směnil, ustanovený plat se nemá nijak měnit. Klášter držel pouze kostel a faru a dosazoval tu kněze, ves sama byla ve světských rukou, neboť se mezi klášterním zbožím nikdy nejmenuje. Na kostel i faru si činil nárok i biskup olomoucký (viz výše). Ve dvacátých letech 13. století došlo k prvnímu sporu mezi biskupem a břevnovským klášterem.

Spor byl ukončen roku 1317, kdy přešel kostel i s farou na soukromé držitele, kterým se stal rod pánů z Deblína. V roce 1333 Kateřina z Lomnice, která založila klášter dominikánek na Starém Brně (v místech dnešní nemocnice u sv. Anny) odkázala ve své poslední vůli patronátní právo šitbořického kostela tomuto klášteru. V roce 1503 získal starobrněnský klášter u sv. Anny celé Šitbořice a držel je až do roku 1782, kdy byl klášter zrušen a patronátní právo přešlo na Náboženský fond a další majitele panství.

Dne 18. května 1612 psal kardinál Ditrichštejn převorovi u sv. Tomáše v Brně o velké rozeprá převorky u sv. Anny s farářem v Šitbořicích, uznávaje že: „... farář není bez viny a že si přeje, aby byl odtud odstraněn“... Nařízením biskupa byl farář odstraněn a na jeho místo dosazen jiný. Roku 1615 (28. září) poroučí kardinál Ditrichštejn Adamovi Čelustkovi, faráři v Šitbořicích „...“ by svědomí vydal před oficiálem o jakém si urozeném pánu Janu Quellorovi „... Po Čelustkovi byl zde farář Martin Strazce (1620–1632). Od roku 1632–1663 Dominik Firmo, za kterého byly přiřazeny Moutnice. Roku 1640 odkázal Pavel Křištof hrabě z Lichtenštejnu-Kastelkornu dominikánskému klášteru sv. Michala v Brně louku s ovocnými stromy v Šitbořicích na odsloužení 12 mší ročně za zemřelé. Tentýž klášter přikoupil v Šitbořicích i vinohrad za 200 zlatých (cca 30 000 Kč-1980). Do roku 1724 byly přiřazeny do Šitbořic tyto obce: Borkovany, Diváky, Nikolčice, Těšany a Moutnice. Zápisy z těchto obcí se nacházejí v šitbořické farní matrice, založené v únoru 1679 farářem Václavem Pokorným. Roku 1783 byla vyfařena Nesvačilka a přidělena do Moutnic, kde byla filiálka šitbořického kostela. Roku 1784 se filiálka v Moutnicích stala samostatnou kuracíí. Roku 1810 odvedeny státu 2 libry 25 lotů kostelního stříbra. Roku 1854 byl největší zvon 5.59 centů těžký přelit.

V těch letech již kostel obci nepostačoval, a proto byl vytvořen fond na stavbu nového kostela. Ve sbírce bylo za krátkou dobu vybráno značné množství peněz. Majitelé klobouckého panství Neuwallové, kteří se dostali do finančních potíží, přemluvili šitbořické členy výboru pro stavbu kostela aby jim peníze půjčili na dobrý úrok, a slíbili, že peníze do určité doby vrátí a také že pomohou se stavbou kostela. Neuwallové zemřeli, jejich dědicové se ke dluhu nechtěli znát a tak Šitbořice o peníze přišly. Stavba kostela se tím opozdila o celých padesát let. Byl založen fond nový, na který se pořádaly sbírky a přijímaly dary. Byl na něho také věnován výnos z obecní honitby a nájem z obecních polí. Zprvu se přemýšlelo starý kostel rozšířit, jedni chtěli přestavbu a druzí zase novostavbu. V roce 1902 vichřice strhla z věže makovici, ve které se našly pamětní zápisy

z roku 1733 (provedena nová cibulová baň věže), roku 1825 (zvýšena věž – hodinové patro – a nově zastřešena) a z roku 1865 (výměna krytiny na kostele). V letech 1907–1908 byla narušena statika stavby – začaly se tvořit trhliny, které se zvětšovaly. Proto dal okresní hejtman z Hustopeč 6. srpna 1909 kostel úředně uzavřít a v listopadu 1909 byl zbořen. Dne 15. srpna 1909 se konala v kostele poslední mše.

Je jisté, že tento kostel byl postaven před rokem 1255. Z fotografií je zřejmé, že se jednalo o jednodílnou orientovanou stavbu (V-Z) nejasného stáří (20m X 8m), kterou tvořila obdélná loď, polygonální presbytář, ke kterému přiléhala z jižní strany obdélná sakristie a unikátní osmihranná pozdněgotická věž v severozápadním nároží průčelí (původně samostatná? zvonice obranného charakteru - ve dvou patrech nad sebou po obvodě věže byly střílny). Na obranný charakter věže upomíná i místní název prostoru kolem hasičské zbrojnice, která stojí pod kostelem a kde se dodnes říká "u bašty". Na jižní stěně u průčelí byly sluneční hodiny. Při obléhání Brna švédskými vojsky roku 1645 byla vesnice i s kostelem vypálena. Při barokní přestavbě v roce 1669 byla upravena chrámová loď, která byla pravděpodobně prodloužena k západu a tak se dostala věž do hmoty kostela a tak ztratila obranný charakter. Byla také přistavěna západní předsíň s novým vstupem na věž, která byla zvýšena (vyzděno /dřevěné? / zvonice). Podobná obranná zvonice stojí v Lounkách na litoměřicku a v Nových Sadech na dačicku.

Tento kostel byl bez jakéhokoliv průzkumu a zakreslení v roce 1909 zbořen a na jeho místě byl postaven nynější kostel. Velká škoda vznikla tím, že rozebírání kostela se nedělo pod odborným dohledem archeologa. V kostele byla hrobka neznámo koho (od té hrobky vznikla pověst o zemanovi Ješitboru). Pod kostelem a okolo kostela bylo plno hrobů i z doby pohanské (to by nasvědčovalo domněnce, že kostel byl postaven na předkřesťanském pohřebišti nebo obětišti?). Podle vyprávění očitých svědků se při snižování návrší, na kterém kostel stál, našli popelnice, nějaké nádoby i se zrním ale hlavně velké množství kostí, které se pohřbily ve společné šachtě u kostela a na hřbitově. Mnohé nálezy se při tom zničily a mnohé si odvezl stavitel Hodač do Židlochovic. Mohlo se tehdy toho hodně zjistit o původu Šitbořic.

Po dobu stavby nového kostela se konaly bohoslužby v blízké škole. Zvony byly sneseny a pro dva menší byla postavena na blízkém návrší Hradisko provizorní dřevěná zvonice. Na jaře 1910 zahájila stavební firma Fr. Hodače ze Židlochovic stavbu nového kostela v historizujícím slohu inspirovaném románskou architekturou. Plány nového kostela zhotovil Richard Martin. Ve stavbě kostela byly provedeny určité změny. Místo rovného stropu byla provedena klenba s lunetami a věž byla o 2 metry snížena (měla mít ochoz). Protože jeho rozpočet byl příliš vysoký (121.000 K), dala jej farnost na radu probošta dr. Antonína Cyrila Stojana přepracovat architektu Antonínu Výrovci z Prostějova. Opravený rozpočet zněl na 108.000 K. Fond a dary na stavbu nestačily. A tak se farář Chadim a obecní výbor se obrátili na říšského poslance pana Tomáše Šilingera, aby vymohl u ministra financí, rytíře Bilinského nějakou podporu. Ten byl na odchodu z funkce ministra financí, ale ještě udělil pro obec subvenci 30.000 K se slovy: "To vám dávám na památku, abyste na mě v dobrém vzpomínali". Za tuto pomoc byl zemský poslanec Tomáš Šilinger jmenován čestným občanem Šitbořic. Z této subvence bylo 15.000 K použito na stavbu kostela a 15.000 K na stavbu fary. Ta byla postavena roku 1913 za 25.000 K. Chybějících 7.000 K zaplatili farníci kostelní přírůžkou. Stavební práce dobře pokračovaly, takže již 20. listopadu 1910 byl kostel benedikován (požehnán). Kolaudace se uskutečnila 8. července 1911. Dokončený a vybavený kostel vysvětil za přítomnosti všech farníků 28. září 1913 brněnský biskup Pavel Huyn. Od té doby se tato událost každoročně připomíná pořádáním svatováclavských hodů.

Kostel je jednodílná stavba postavená v novorománském slohu. Je obdélníkového půdorysu, 40 m dlouhý, 14 m široký a 20 m vysoký s půlkruhovým ukončením presbytáře (apsida) a čtyřbokou, 40 m vysokou věží v průčelí. Uvnitř je kostel zaklenut valenou klenbou s výsečemi, apside je zaklenuta konchou. Vnější stěny jsou členěny lisénami s obloučkovitým vlysem a jsou prolomeny pěticí

podvojných oken půlkruhově zaklenutých. Průčelí je pojednáno obdobně, na osu je prolomeno ústupkovým portálem půlkruhově zaklenutým, v mandorle tympanonu je reliéfně zobrazena trůnící postava Boha Otce. Čtyřboká věž je třípatrová, prolomena dvěma obdélníkovými okénky nad sebou a ve zvoncovém patru pak na všech stranách potrojným oknem půlkruhově zaklenutým.

Na věži jsou v pořadí už třetí zvony. Již v roce 1911 byly dány na věž zvony ze zbořeného kostela – velký zvon z roku 1854 (620kg), umíráček z roku 1763 (38kg) a sanktusový zvon z roku 1839 (24kg). V témže roce byly pořízeny od firmy Hiller a 28. října posvěceny tyto zvony: Mikuláš (300kg), Panna Maria (160kg) a Josef (84kg). V roce 1917 byly tyto zvony až na umíráček pro vojenské účely zabaveny. V roce 1923 byly pořízeny nové zvony od firmy Herold z Chomutova: Cyril a Metoděj (610kg), Mikuláš (310kg), Panna Maria (170kg), Václav (130kg) a sanktusový zvon (31kg). Tyto zvony byly 2. prosince 1923 posvěceny a v březnu 1942 Němci opět zrekvírovány. Nynější zvony jsou z roku 1947: Cyril a Metoděj (656kg), Mikuláš (373kg), Panna Maria, královna míru (209kg), Václav (139kg) a Vojtěch (45kg). Na věži zůstal také zvon z roku 1763 (prasklý).

Převážná část vybavení kostela pochází z doby výstavby. Z původního kostela se zachovalo gotické sanktuárium, cínové oltářní svícny a sochy Panny Marie na bočním oltáři a Pána Ježíše u sloupu. Hlavní oltář je dílem Jana Valentiniho ze Židlochovic z roku 1911, oltářní obraz sv. Mikuláše je dílem akademického malíře prof. Augustina Němečka. Boční oltáře jsou zasvěceny Božskému Srdci Páně a Panně Marii Lurdské. Pod kůrem je oltář Svaté rodiny s Božím hrobem. V lodi na podstavcích jsou sochy: pravá strana sv. Josef, sv. Filomena a sv. František z Asisi. Na levé straně sv. Anna a sv. Antonín Paduánský. Fresku na vítězném oblouku vytvořil pan Petrák z Koněšína. Figurální malba je dílem akademického malíře Pokorného z Tišnova. Na kůru byly varhany, které postavil v roce 1911 Vojtěch Káš z Brna. Měly 2 manuály a 14 rejstříků. Při válečné rekvizici za 1. světové války měly být odebrány kromě zvonů také cínové píšťaly varhan. Nestalo se tak, protože místní farář uplatil rekvizitora. V osmdesátých letech se uvažovalo o rekonstrukci těchto varhan, ale po zjištění skutečného stavu bylo navrženo postavit varhany nové. Tyto varhany postavil v roce 1988 Dřevopodnik města Brna a 5. února 1989 prelátem Horkým posvěceny. Mají 2 manuály a 23 rejstříků. Nynější liturgická úprava presbytáře pochází z roku 1992.

Při kopání kanalizace pod kostelem byla nalezena dvě gotická klenební žebra. Při opravě spadlého věžního kříže byla v jeho báni, která byla od války prostřílena, nalezena poškozená schránka, ve které byly nalezeny úplně zničené neidentifikovatelné listiny a několik mincí většinou z 19. století. Mezi nimi byla také mince ze 17. století (revers třígroše Františka Dietrichštejna z kroměřížské mincovny – 1619). Mince byly s novými dokumenty vráceny do věžní bane při montáži nového kříže v roce 1990.

V devadesátých letech minulého století proběhla poslední velká oprava kostela a fary:

- 1989 – pořízení jednoduchých lavic do kostela, vybudována příjezdová cesta do farního dvora, plynofikace fary a zahájení její vnitřní rekonstrukce, ve věži vybudováno nové schodiště a podlaží.
- 1990 – na faře shodil silný vítr věžní kříž a poškodil střechu věže-tím zahájena generální rekonstrukce kostela, věž oplechována měděným plechem, výměna ciferníků, montáž nových hodin, vyroben a pozlacen věžní kříž a ostatní okrasné doplňky střechy, oprava fasády věže.
- 1991 – oprava fasády kostela, oprava střechy na faře, zdvojena okna na kostele
- 1992 – pod kostelem opraveny opěrné zdi a vybudováno sociální zařízení, postaveny dekorativní sloupy osvětlení, na faře postavena nová učebna s terasou.
- 1995 – demolice staré a postavení nové hospodářské budovy-garáží, nová fasáda na faře.
- 1998 – postavena opěrná zeď před farou
- 1999 – provedena chemická injektáž vlhkého zdiva v kostele i na faře, vybudována nová zpovědní místnost.
- 2001 – zahájeny úpravy farní zahrady, dokončení sanačních omítek v kostele a na faře,
- 2002 – dokončení terénních úprav na farní zahradě a tato dána do užívání (táboráky, hry, různé farní akce), kostel je uvnitř vymalován po sanačních omítkách
- 2003 – rekonstrukce elektrických rozvodů v kostele, montáž nových elektronických pohonů zvonů.
- 2004 – na faře je osazen nový sokl a jsou vyměněna všechna okna
- 2005 – rekonstrukce elektrických rozvodů na faře.

Existence fary je pro Šitbořice doložena k roku 1616 (farář Adam Zeluský nebo Želuška?). Je však pravděpodobné, že fara zde byla již v 15. století – i když asi za husitského období přechodně zanikla. V zápise ve farní kronice k roku 1696 je hodnocena jako velmi ubohá, bez studny a vnitřního zařízení, patří k ní jen malá vesnice s 55 usedlostmi, které obhospodařují 10 lánů (cca 380 ha) polí. Při sčítání roku 1788 bylo v Šitbořicích již 731 obyvatel – z toho 3 evangelíci. V roce 1822 bylo zde již 162 stavení včetně fary, která je předmětem opakovaných stížností farářů a opakovaných nákladných oprav. Od roku 1822 do roku 1910 bylo vynaloženo na opravy a přestavby fary včetně hospodářských budov nejméně 3,4 mil. Kč (cenová relace 1995) a nakonec byla roku 1913 jako neopravitelná zbourána. Obětaví farníci ji odklidili za tři dny – nemohouce se dočkat konsekrace nového kostela. Budova fary byla postavena na místě původní zchátralé barokní stavby stavitelem Moudrým ze Šitbořic v doznívajícím secesním slohu v roce 1913. Ke zdejší faře patřil půllán, koupený roku 1615 od majitele Šitbořic, dominikánek u sv. Anny v Brně, jehož kupní listina se dodnes zachovala.

Před kostelem stojí socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1759, pomník obětem 1. světové války z hořického pískovce byl postaven roku 1927 a pomník osvobození je z roku 1946.

Kněží působící v naší farnosti:

- – 1620 Adam Zeluský (Želuška)
- 1620 – 1632 Martin Strazce
- 1632 – 1665 Dominik Firmo, dominikán
- 1665 – 1666 Ondřej Skovský, ten se fary vzdal
- 1666 – 1679 Stanislav Jiří Kavalír, odešel do Otnic
- 1679 – 1692 Václav Pokorný, začal vést farní matriky
- 1692 – 1711 Jakub Ilčák
- – Jiří Frištevšot
- – po něm Jan Polásek, před tím byl farářem v Ořechově
- 1725 – Jiří Dočkal, jenž komuntoval s Janem Haberlandem roku 1733
- 1733 – Kašpar Jedlička
- 1739 – Ondřej Einvesser
- 1759 – František Skupka
- 1766 – Martin Muller, přišel z Ořechova
- – 1787 Matěj Ledenhamer
- 1787 – 1789 František Libišer
- 1789 – 1802 Ludvík Grim
- 1802 – 1822 Mikuláš Steindel, odešel do Pavlova
- 1822 – 1834 Antonín Mutěna, který po nemoci si vzal Moutnice
- 1834 – 1852 Antonín Abzug
- 1852 – 1886 Václav Šula
- 1886 – 1908 Antonín Vogt
- 1908 – 1938 P. Eduard Chadim
- 1938 – 1980 P. Jaroslav Hudec
- 1980 – 1988 P. František Kryštof Hoffman OFM Cap.
- 1988 – 2001 P. Jaroslav Horák
- 2001 – ..... P. Jiří Topenčík